

Egy elfeledett építőmester – Szikszay Lajos

Nyul Imre

helytörténész, nyugdíjas középiskolai tanár, Debrecen

Absztrakt: Szikszay Lajos több jeles középületet, lakóházat épített és tervezett Debrecenben, továbbá Szatmárnémetiben. Ebben az összeállításban előbb az életét és családját mutatjuk be, azt követően pedig sorra vesszük a nevével fémjelzett épületeket.

Kulcsszavak: Szikszay Lajos, Debrecen, Szatmárnémeti, Margit fürdő, Evangélikus templom, Révész tér

Abstract: Lajos Szikszay built and designed several notable public buildings and residential houses in Debrecen and Szatmárnémeti. In this work, we present his life and his family, then we go through the buildings associated with his name.

Keywords: Lajos Szikszay, Debrecen, Szatmárnémeti, Margit Baths, Lutheran Church

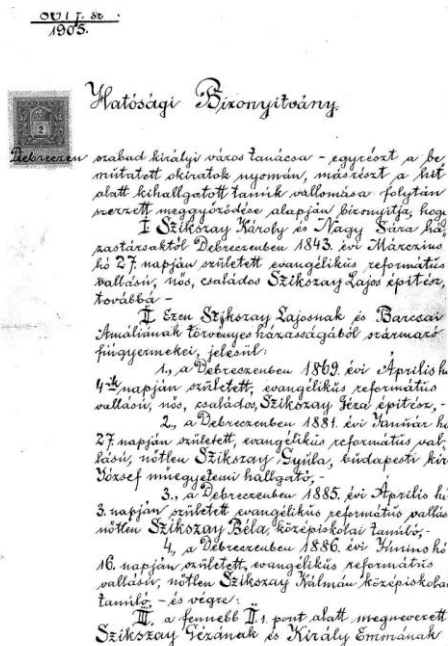
Szikszay Lajos életében Debrecen elismert polgára volt, Szatmárnémetiben máig tudottak a munkái. Épületei, építményei közül jó néhány eltűnt napjainkra. Nevét Debrecenben kevesen, Szatmárnémetiben viszont nagyon sokan ismerik. Az építéssel kapcsolatos adatgyűjtés során megtalált, élő leszármazottak sajnos csak kevés konkrét információval szolgálhattak a tanulmányhoz.

Származása és élete

Az éleszéti és érszentkirályi Szikszay család 1591. május 9-én nyert nemeslevelet. Az építész apjának, Szikszay Károlynak a neve az 1847. és 1850. évi nemesi összeírásokban is szerepel. (*Nemes családok Debreczenben, 1925. 72.*)

1905. július 3-án Debrecen város tanácsa hatósági bizonyítványt adott ki Vecsey Imre főjegyző aláírásával, miszerint a család tagjai „mindnyájan magyar nemességgel bírnak s mindannyian valóságos nemesek.” A felsorolt nevek közt látjuk Szikszay Lajos építész és fiúgyermekait, Szikszay Géza építész, Szikszay Gyula műegyetemi hallgatót, Szikszay Béla és Kálmán középiskolai tanulókat, valamint Géza fiát, Szikszay Lajos Jenő elemi iskolai tanuló.¹

Törvényes házasságából származó Szikszay Lajos Jenő, a ki Budapestén 1896. évi Csigistúró hó 9-ik napján született, evangélikus református vallású, nőtlen elemi iskolai tanuló, valamennyien debreceni lakosok, a II. Rüdolf császár és magyar királytól 1894. évi Hújus hó 9. napján magyar nemességet kapott Szikszay János vesege, atyjafia és törvényes leszármazottjai: és mint ilyenek, - házának és törvényes örökös mindnyájan magyar nemességgel bírnak s mindannyian valóságos magyar nemesek.

Melynek nagyobb hiteléül - jelen bizonyítvány levélünkkel - feleknek kérdelmére Negy eredeti példányban - irakott módon kiadattat rendeltük. Kelt Debreczenben, a jelekben város tanácsának 1905. évi Július hó 3. napján tartott üléséből.

Vecsey Imre
főjegyző
polgármester helyettese
jegyző

Szikszay Lajos építész 1843. március 27-én Debreczenben született. Szülei Szikszai (Szikszay) Károly (1818. január 22. Debrecen – 1846. november 23. Debrecen)² és Nagy Sára (1821 – 1893. október 20. Debrecen). Lajosnak egy testvére volt, József (1845. november 16. Debrecen – 1871. december 7. Debrecen).³ Apjuk korán, 28 évesen tüdősorvadásban elhunyt, így az akkor három- és egyéves gyermekeket anyjuk egyedül nevelte. Lajos korán kőművesinasnak állt, kitanulta a szakmát, majd mestervizsgát tett. 1870-ben az özvegy édesanya a Hajó utca 1170. szám⁴ alatt lakott kisebbik fiával. A nyilvántartás szerint a szőlőskertjének

¹ Az okirat és a címer Szikszay Mária, Szikszay Lajos dédunokájának tulajdona.

² Keresztapja Poroszlai Friderik későbbi főbíró volt.

³ József halálakor kárpitusként, nőtlenként volt bejegyezve a halotti anyakönyvbe.

⁴ civisgistory.hu a Bejelentési ív a népesség és háziállatok számlálására 1869. (1170/V) alapján – (Kb. a mai Mester 1. szám alatti területen volt a telek.)

jövedelméből élt, kertje az Újkertben, az 1910-es számozás szerint a Böszörményi út 57. szám alatt volt (azonos: Jerikó utca 28.).⁵

Szikszay Lajos 1867. december 30-án Debrecenben házasságot kötött Barcsay Miklós⁶ építész 16 éves lányával, Barcsay Amáliával (1851. február 5. Debrecen – 1937. szeptember 7. Debrecen). 1870-ben a fiatalok és gyermekük, Géza Barcsay Miklós családjával együtt, a Csapó utca 314.⁷ (később 29., ill. 33.) szám alatt éltek.

Szikszay Lajos és családja 1876 októberében, Vilma lányuk születésekor már a Péterfia utca 836. (később 43.) szám alatt élt. Az épület keletkezéséről konkrét adatokat nem sikerült fellelni. Az 1872. évi kataszteri térkép, de még az 1877. évi térkép (DVT-827) sem mutat zárt sorú beépítésű telket. Így feltételezhető, hogy az építész 1877–1878-ban építhette az utcafronti új házat családja részére, amelybe befoglalhatott korábbi épületrészeket is. A fénykép jobb szélén látható a földszintes Szikszay-ház, amelyet kariatidák⁸ is díszítettek. Érdekesség, hogy a lakásba már 1897-ben be volt vezetve a telefon. 1931-ben még Géza fiuk lakott a házban. (*Debrecen címtára, 1931*) Az épület helyi védelem alatt áll. (*ÖKR, 214.*)

Szikszay Lajos
(*Déri Múzeum, Gondy-Egey 04336*)

⁵ 1870. évi összeírás. (A kert a mai Menyhárt tér területén volt.)

⁶ Neve több változatban is megjelenik: Bartsai, Bartsay, Barcsai. Születési anyakönyv szerint: Bartsai.

⁷ Az L alakú telek nagyobbik része a Csapó, a kisebbik a Burgundia utcára nyílt. Kb. a Vegyipari Technikum új épületének helyén, illetve az iskola Burgundia utcai szárnya déli részének helyén helyezkedett el.

⁸ Kőből faragott (fal)oszlop vagy pillért képező nőalak.

Jobb oldalon a Szikszay-ház, Péterfia utca 43. (Vadász Márton tulajdona)

Ismereteim szerint a házaspárnak hét felnőttkort megért gyermeke született: Géza (1869–1939), Vilma (1876–?), Irén (1878–1956), Gyula (1881–1963), Béla (1885–1937), Kálmán (1886–1955) és Amália (1890–1973). *(ld. később)*

A Hagyma tér 16. számú házat 1892-ben vásárolta meg Szikszay Lajos és felesége Fodor Józseftől 36.500 forintért. *(DNÉ, 182.)* A későbbi Degenfeld tér (ma Dósa nádor tér) 3. szám alatti emeletes házat az építész halála után, 1921-ben eladásra hirdették. *(Egyetértés, 1921. március 30. 6.)*

Az 1910-es nyilvántartás szerint, a korábban felsoroltakon túl a Szikszay család tulajdona volt a Deák Ferenc utca 9. szám alatti ingatlan, valamint a Belső legelő 459., 460., 461. számú telkek. Ez utóbbiakon működött a Szikszay téglagyár. *(ld. később)*

A Debreceni Királyi Törvényszék 1873. július 17-én vette fel az építőmestert a cégek jegyzékébe a 18670. sorszám alatt. *(BKH, 1873. szeptember 3768.)* A cégbírósi nyilvántartásba 1876. június 19-én építészként vezették be. *(KÉ, 1876. július 12.)* Ez utóbbi tényből Szűcs Ernő arra következtetett, hogy a téglagyárat valószínűleg az 1880-as évek második felében alapíthatta. *(Szűcs, 1979. 225–226.) (ld. később)*

*A Szikszay család egy része 1910-ben (Szikiné Szikszay Mária tulajdona)
Állnak, balról: Knapek Jenő, felesége Szikszay Amália, Szikszay Vilma, Szikszay
Iréen, férje Pusch Konrád. Ülnek: Barcsay Amália, Szikszay Lajos építész, ...
Rozi (rokon)*

A Magyar Mérnök- és Építész-egylet tagjai sorába 1867. május 20-án vették fel. (MME, 1878. Mellékelt 29.) Szerteágazó társadalmi tevékenységet folytatott: Debrecen város törvényhatósági bizottságának tagja, a közigazgatási bizottság póttagja, a Debreczeni Kereskedelmi és Iparkamara tagja, majd alelnöke, a „Debreczeni Kölcsönös Segélyező Egylet mint szövetkezet” igazgatósági tagja, iskolai felügyelőbizottsági tag, éveken keresztül a kőfaragók és kőművesek vizsgabizottságának tagja. A város „Építési és szépítési bizottmányának” Balogh Mihály főmérnök mellett Szikszay Lajos is tagja volt.

Több esetben jótékonykodott, főleg iskolákat támogatott, de az egyházaknak is ajánlott fel különböző összegeket. Az építkezései alkalmával talált értékeket a városi múzeumnak adományozta, például egy 1849. évi Kossuth-émlékpenzt, (A Hon 1874. április 21. I.) de nevét ott találjuk a Debreczeni Zenede alapító tagjai sorában is 1912-ben. (A Debreczeni Zenede... 1913)

Szikszay Lajos életének 78. évében, hosszas, különösen egy heti súlyos szenvedés után 1920. november 27-én hunyt el. November 29-én a Kossuth utcai református temetőben lévő családi sírboltban helyezték végső nyugalomra.

A Szikszay sírbolt (Papp József, 2022)

A Kossuth utcai temető felszámolása során exhumálták, majd 1938. március 22-én a Köztemetőbe temették át. A családi sírbolt, amely védelem alatt áll, a IV. parcella A oldal külső sorának 41–42. sírhe-lyén található. Itt nyugszik felesége, három felnőttkort nem megélt gyer-mekük, egyik lányuk és egyik uno-kájuk is. A szomszédos sírban nyugszik Szikszay Lajos fia, Béla feleségével és három gyermekével.

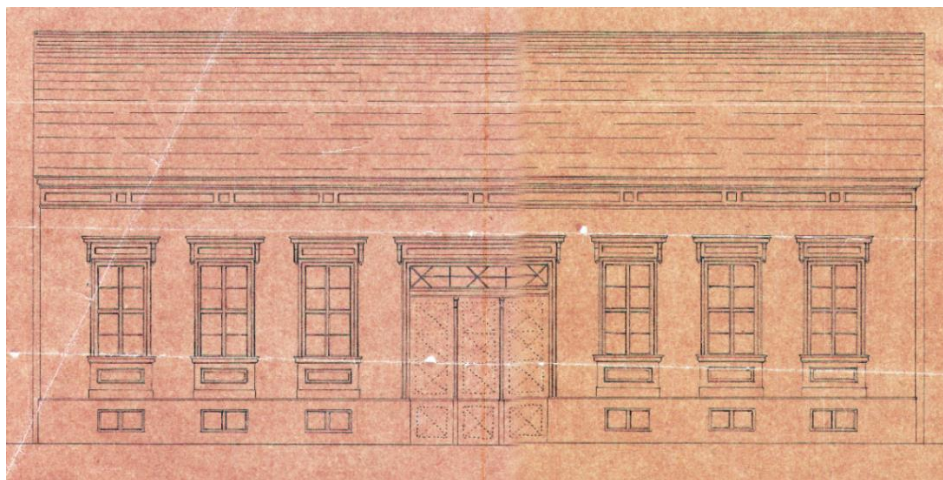
Szikszay Lajost a halála után csak 1929. szeptember 19-én töröl-ték a kamara nyilvántartásából, majd 1930. március 6-án a cégnyil-vántartásból is. (HBVL1 és KÉ, 1930.)

Munkái Debrecenben

Deák Ferenc utca 3. – lakóház (elbontva)

Szikszay Lajos tervei alapján, Barcsay Lajossal közösen építette fel Marjalaky Imre (1834–1884) szücsmester házat 1868-ban a Nagy Várad utca 2119. (később Deák Ferenc u. 3.) szám alatt. A ház eredeti tervei szerint a bal oldali szárnyban három, a jobb oldaliban négy plusz egy különálló szoba lett kialakítva. Később a pince helyiségeiben is lakásokat hoztak létre, így az épületben már öt lakás lett 14 szobával. 1870-ben összesen huszonkilencen laktak a házat, a szücsmester és csa-ládja a személyzettel, illetve további négy család, köztük szücslegények is. 1910-ben Hauer Bertalan tulajdona volt a telek, a Royal szálló hátsó traktusa erre épült.⁹

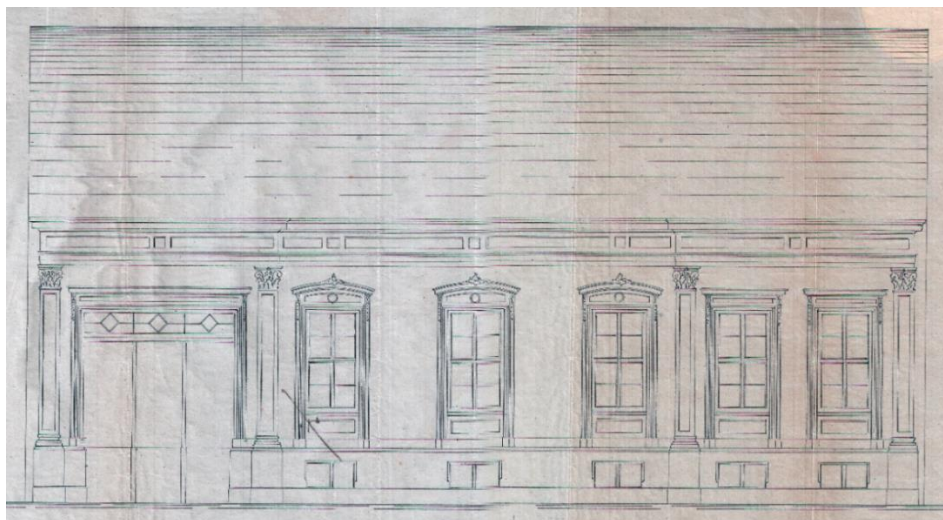
⁹ A Royal szálló az egykori Deák Ferenc és Hunyadi utcák északi találkozásánál állt (ma a Petőfi tér északi része).

Marjalaky Imre háza (HBVL XV.12.-R.590.-1868.)

Varga utca 7. – lakóház

Morvai László gazdatiszt Varga utca 2179. szám alatti telkén 1868-ban építtette a négylakásos, ötszobás földszintes házát Szikszay Lajossal. Az utcáfronti részben lakott a tulajdonos, itt 5 szoba, konyha, előszoba volt. A hátranyúló udvari szárnyban három lakást hoztak létre, 1–1 szobával, konyhával. (HBVL2) Az ingatlan 1910-ben a gazdatiszt özvegyének és fiának tulajdona volt. Az épület ma is megtalálható, helyi védelem alatt áll. (ÖKR, 320.)

Morvai László háza (HBVL XV.12.-R.634.-1868.)

Rákóczi utca 50. – lakóház

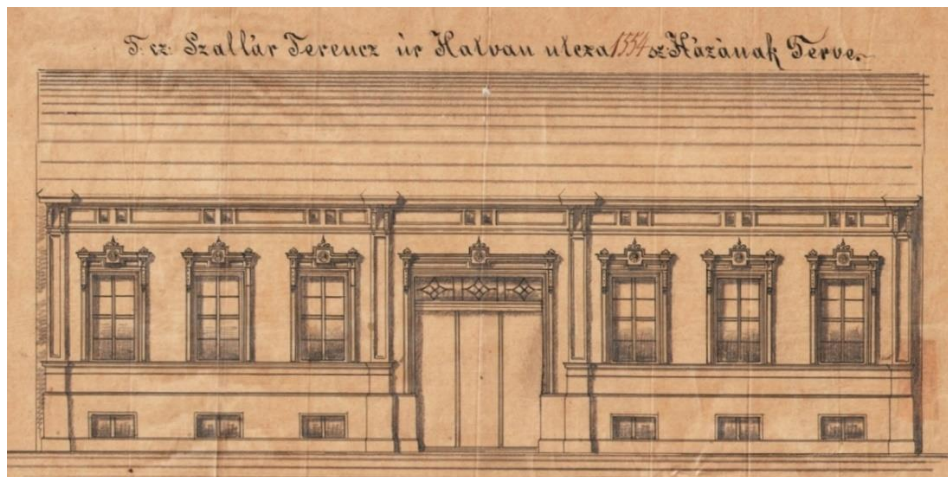
A Rákóczi utca 782. (később 44., majd 50.) számú 761 m²-es telket 1840-ben vásárolta meg Hevesi János földbirtokos. A telekre egy új házat építtetett 1869-ben Szikszay Lajos tervei alapján. (HBVL3) Az 1870-es összeírás szerint az alappincézett épületben két lakást alakítottak ki összesen három szobával, konyhával, kamrával. A ház 1869. augusztus 6-án kapott használatbavételi engedélyt a városi tanácstól. (uo.) 1906-ban Rácz Géza tulajdona volt, a későbbiekben többször váltott tulajdonost. Az épület helyi védelem alatt áll. (ÖKR, 260.)

Rákóczi utca 50. (Harangi Attila, 2018)

Hatvan utca 42. – lakóház

A Hatvan utca 42. (Nagy-Hatvan utca 1554.) zárt sorú polgárház 1871-ben építette Szallár Ferenc szabómester. Az épület tervezője és építész Szikszay Lajos volt. Az alappincézett keleti szárnyban 4 szobát, ebédlőt, konyhát és kamrát, a nyugati szárnyban 3 szobát és ebédlőt alakítottak ki. 1871. szeptember 11-én kapott használatbavételi engedélyt a tervek szerint „jó anyagokból, tartósan” épített ház, Baranyi Miklós tanácsnok és Luchs Sámuel főmérnök aláírásával. (HBVL4) Az épület helyi védelem alatt áll. (ÖKR, 116.) A ház díszítései eltűntek, a városvezetés ígérete szerint ezt is helyreállítják.

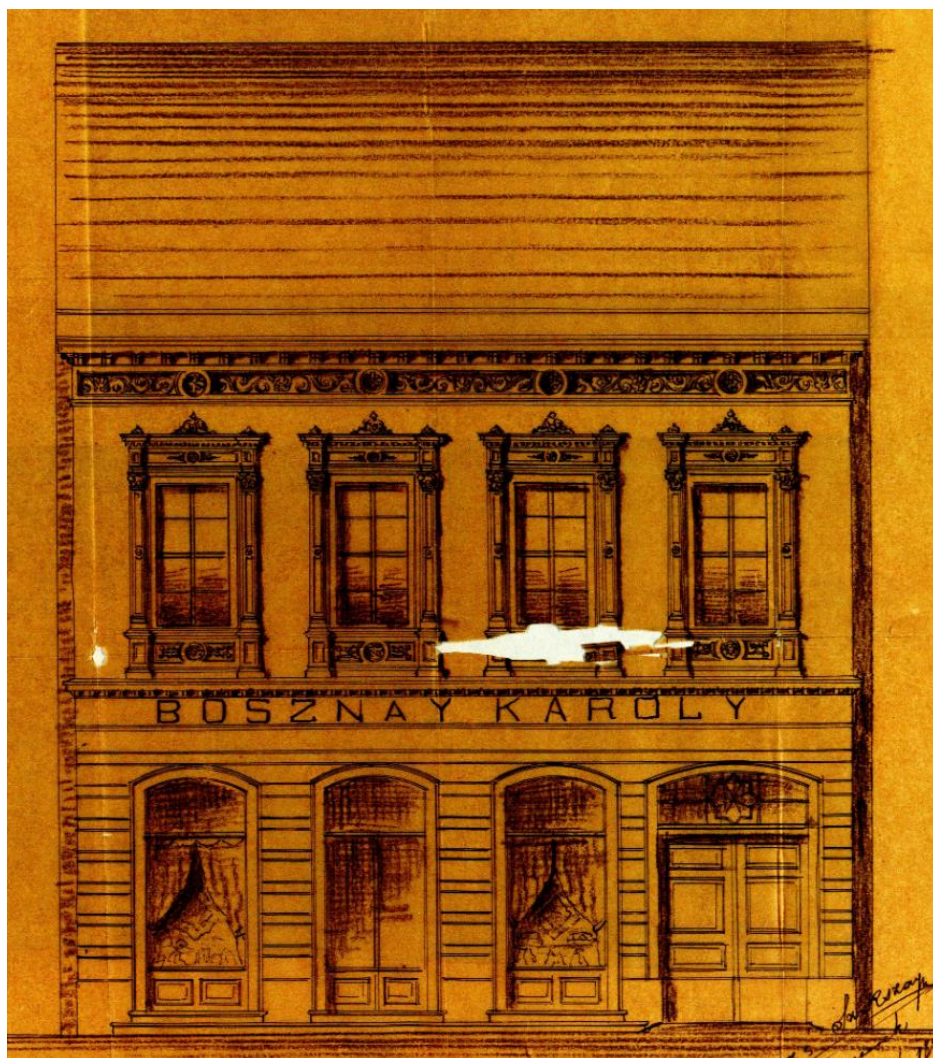

Az eredeti ház rajza (HBVL XV.12.-R.624/1.-1871.)

Kossuth utca 5. – Bosznay-ház

Az egykori Cegléd utca 2150. szám alatt Bosznay Károly (1838–1903) divatkereskedő emeletes házát Barcsay Miklós és veje, Szikszay Lajos építette 1871-ben. (HBVL5) 1910-ben Bosznay fiai, István (1866–1934) és Károly nevén szerepelt. A testvérek szőnyegkereskedéssel foglalkoztak, de női- és férfiszabóságot is működtettek. 1912. július 1-jén Debrecen város tanácsának elhatározása szerint a Kossuth utcából a Bosznay-féle házhoz keresztül átjárót nyitottak a város tulajdonában lévő Piac utcai, Gambrinus közti bérházhoz. A Bosznay üzlet portálját 1923-ban alakították át, az emeleten akkor építették meg a ma is látható erkélyt. 1931-ben még a családé volt a ház és ők működtették az üzletet. Azt nem tudni, hogy az emeleti rész díszítőelemei mikor tűntek el, de a fénykép tanúsága szerint már az 1920-as években.

Az épület 1933-ban Kontsek Kornél (1867–1941) kereskedő tulajdona volt. A fellelhető adatok szerint feleségével az emeleten élt, a kereskedő halála után az özvegye még 1945-ben is ott lakott. 1937-ben fiuk, dr. Kontsek Miklós (1902–1965) cipőüzlete működött a ház földszintjén. (KÉ, 1937) Ő 1949 elejéig vezette a boltot, de április 1-jével a minisztérium más vállalatvezetőt rendelt ki, (Debrecen, 1949) a Kontsek céget pedig még abban a hónapban felszámolták. (MK, 1949) Érdekesség, hogy közel 90 éve folyamatosan cipőbolt működik a földszinten. Az épület helyi védelem alatt áll. (ÖKR, 138.)

Az eredeti homlokzati tervrajz (HBVL XV.12.-R.1002/2.-1871.)

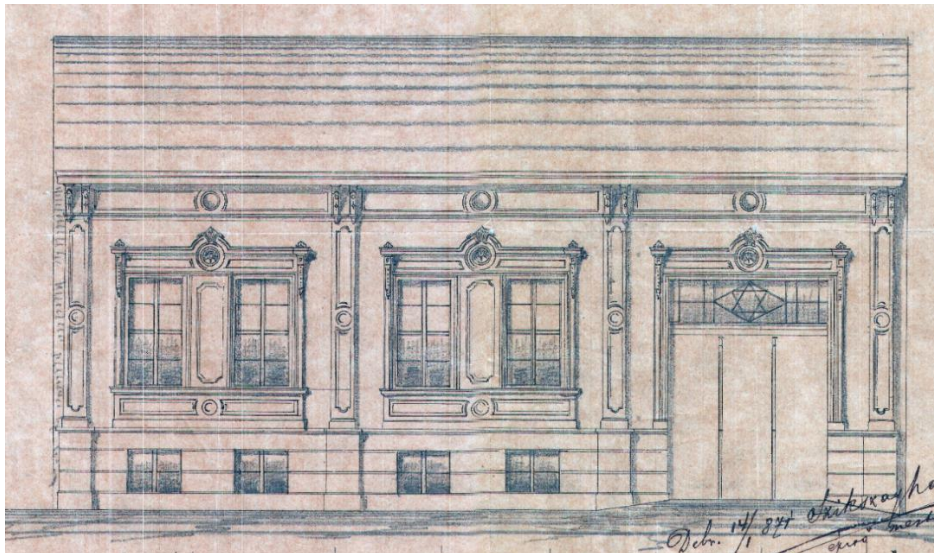

Kossuth u. 5. az 1930-as évek második felében (MaNDA KF_N_14_801)

Bajcsy-Zsilinszky utca 14. – lakóház

Gyarmati Lajos szücsmester építtette fel az akkori cím szerinti Nagy Új utca 1705. szám¹⁰ alatt a kétlakásos, összesen ötszobás házat Szikszay Lajossal 1871-ben. (HBVL6) A ház 1910-ben Kálnai Lipót miskolci kesztyűs, kötszerész és haszkötőkészítő tulajdona volt. Az épület jelenleg is megvan, de a homlokzat díszítései teljesen eltűntek. Az egyik ablak helyén ajtót nyitottak, ott orvosi rendelő működik.

¹⁰ Az utca később a József királyi herceg nevet is viselte.

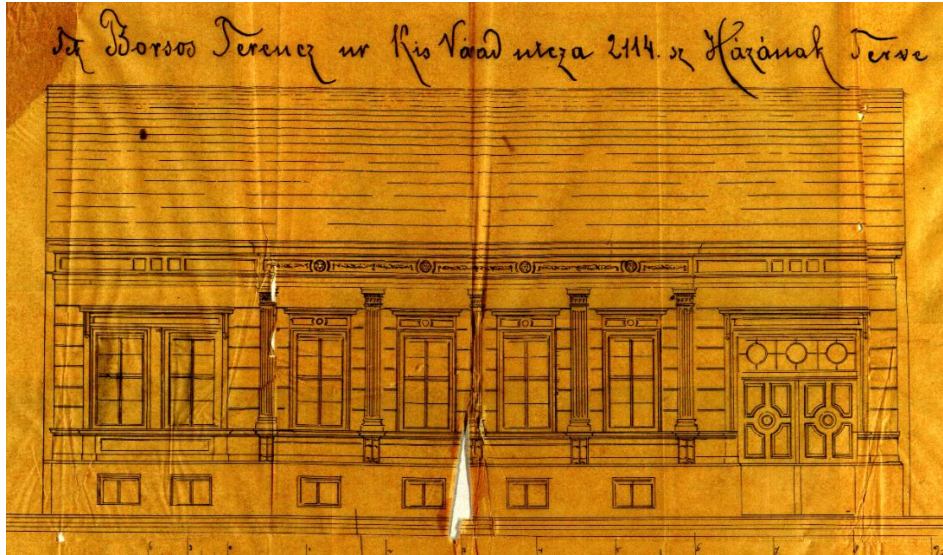

Gyarmati Lajos háza (HBVL IV. XV.12.-R.626/2. – 1871.)

Hunyadi utca 14. – lakóház (lebombázva)¹¹

Az egykori Kis Várad utca 2114. szám alatti telekre Borsos Ferenc, a Takarékos és Hitelintézet első vezérigazgatója építtetett házat 1872-ben. Öt szobát, ebédlőt, konyhát, cselédszobát, kamrát alakítottak ki a teljesen alapincézett házban. (HBVL7) 1910-ben Csanak József kereskedő lánya, özvegy Láposi Ferencné, szül. Csanak Róza tulajdonában volt. A későbbiekben gyakran változtak a tulajdonosok. Az épület, amely a mai Petőfi téri park nyugati oldalán állt, az 1944-es bombázások áldozatává vált.

¹¹ Nem tévesztendő össze a mai Hunyadi utcával, ez a mai Petőfi tér helyén volt.

Borsos Ferenc háza (HBVL IV. 14056/b 6369/1872.)

Révész tér – bazársor, református Kistemplom

A református egyház 1876-ban bazársort építtetett a templom körüli tér nyugati és déli oldalára, azzal a céllal, hogy ezek bevételeiből fedezzék egy új Kistemplom építkezésének költségeit. A templom főutcai kerítésének lebontásával és a 12 bolt kialakításával jött létre a Révész tér. Az üzletsor és a Kistemplom megerősítésének, illetve a szentély átalakítási tervét Gál József debreceni építész készítette. Az építési munkálatokat Szikszay Lajos és Barcsay Miklós végezték. Ekkor nyerte el mai formáját a templom, amelynek akkor még hagymakupolája volt. (Papp, 2013)

A Kistemplom és a bazársor is országos műemlékvédelem alatt áll. (DbMűI) Ennek ellenére a bazársor nyílászáróit nem ebben a szellemben cserélték le, a homlokzat díszítései eltűntek, az eredeti előtetői konzolok megvannak ugyan, de üvegborítás nélkül árválkodnak.

A bazársor az 1950-es évek körül¹²

Hunyadi utca 6. – lakóház (lebombázva)

Szikszay Lajos 1881-ben László Alajos részére a Kis Várud u. 2118. számú (később Hunyadi u. 6., illetve Deák Ferenc u. 5.) telekre földszintes lakóházat épített. Az épület, amely 1910-ben Kupferstein Jakab fakereskedő tulajdona volt, a mai Petőfi téri park nyugati oldalán állt, és az 1944-es bombázások áldozatává vált.

Piac utca 41. – Szikszay-ház

1881-ben Szikszay József (1809–1894) földbirtokos felkérésére az akkori Piacz utca 1824. számú háznál egy földszintes szárnyépületet épített Szikszay Lajos.¹³ Az épület átalakítva, felújítva ma is megtalálható az udvar északi oldalán, közvetlenül az utcafronti épülethez kapcsolva. Jelenleg kereskedelmi egységek működnek benne.

¹² Virányi Zsolt műemléki szakértő az Országos Műemlékvédelmi Hivatal által készített „műemléki felülvizsgálati dokumentáció”-ban találta meg a fényképet.

¹³ A földbirtokos és az építőmester csak távoli rokonok voltak.

A szárnyépület (Nyul Imre – 2025)

Hatvan utca 23. – polgárház

A ma is meglévő eklektikus stílusú polgárház Csokonai Vitéz Mihály szülőházának helyén épült fel 1885-re. (HBVL8, Harangi, 2025) A régi házat 1883-ban vásárolta meg a Debreceni Kereskedelmi és Iparkamara, majd építtette fel a jelenlegi épületet. Tervezője és építője Szikszay Lajos volt. Itt működött a város első múzeuma 1905 és 1928 között. Zoltai Lajos helytörténész, muzeológus és etnográfus is lakott benne. Az utcai homlokzaton lévő emléktáblát a Csokonai-kör eredetileg egy Bethlen utca eleji házon avatta fel 1891-ben, tévesen azt jelölve meg Csokonai szülőházaként. Miután Zoltai Lajosnak sikerült pontosan beazonosítani Csokonai szülőhelyeként a Hatvan utca 23. számot, a táblát 1905-ben áthelyezték a mai helyére. Az épület 1958-tól országos műemlékvédelem alatt áll. (DbMű2)

A Csokonai szülőház helyén álló ház, 1907. (Zoltai Lajos, Déri Múzeum)

Margit fürdő (lebontva)

Az egykori Károly Ferenc József úton, az István gőzmalomtól keletre Szikszay József majorsági földje területén az 1872-es kataszteri térkép szerint. Másfél évtizeddel később fia, Szikszay Gyula (1856–1920) apjával közösen itt hozta létre a Margit fürdőtelepet, amely kb. a jelenlegi Egyetem sugárúttól a Péterfia kapu üzletház nyugati oldaláig ért. Az építkezés 1888 elején kezdődött a 12 holdas területen.

A fürdőintézetet, ami Szikszay Lajos tervei alapján készült, a tulajdonos feleségéről, Jablonczay Margitról nevezték el. A fürdő 1888. december 8-án nyitotta meg kapuit. Épületei előtt nagy park területén. A fürdőben hideg- és melegvízes medencék, porcelánkádas kádfürdők, étterem, kávézó, táncterem álltak a nagyközönség rendelkezésére.

A fürdő 1924-től gazdasági nehézségekkel küzdött, a bezárás fenyegette. Végül 1933-ban a város árverésen vette meg a Városi Takarékszövetkezet és Hitelintézetén keresztül. A Nagyerdei fürdő fejlesztése miatt a Margit fürdő üzemeltetése lassan veszteséges lett, és rövid időn belül a működése is megszűnt. (A leállás időpontjáról ellentmondó adatok találhatók.) 1941-re az épület elhanyagolt állapotba ke-

rült, a gépészeti berendezések elavultak. Építészeti és tűzrendészeti szabálytalanságokra hivatkozva a város műszaki osztálya elrendelte a lebontását. 1941 tavaszán mozgalom indult a fürdő megmentésére, sikertelenül. Májusban Hrabéczy Zoltán kelmefestő azért vette meg a banktól 80.000 pengőért, hogy a berendezések egy részét felhasználja, az épület téglanyagát pedig eladja. A bontáshoz rövidesen hozzá is kezdett, majd az elplanírozott területet visszaadta a banknak.

*Székely Árpád – Mendlik Oszkár: Margit fürdő, 1896, akvarell, papír
(a Déri Múzeum gyűjteményéből)*

Evangélikus templom – Miklós utca 3.

Az evangélikus egyház tagjaiból 1888-ban megalakult templomépítő bizottság kérte fel Szikszay Lajost a tervek elkészítésére. Debrecen szabad királyi város tanácsa az 1889. május 6-án tartott ülésén adott engedélyt a templom felépítésére és a meglévő épületben lakás kialakítására.

A templomépítés egyik fő támogatója özvegy Deme Mihályné volt, aki egy-maga 500 forintot adott erre a célra. Az anyagi lehetőségek miatt még torony nélkül épült templom kivitelezője is Szikszay Lajos volt. A Miklós utcával párhuzamos templomhajót az épület déli, utcai falába helyezett öt, félkör záródású ablak világítja meg. Az északi oldalra a sekrestye épült fel.

A kivitelezés 1889 májusában kezdődött meg, és négy hónappal később, augusztusban már készen állt az épület. A templom $21 \times 8,3$ m külső és $7,7 \times 18,9$ m belső mérettel épült fel. Az udvarból nyíló főbejárattal szemben, a templomhajó nyugati végéhez épült fel az oltár. Az épület helyi védelem alatt áll. (ÖKR, 180.)

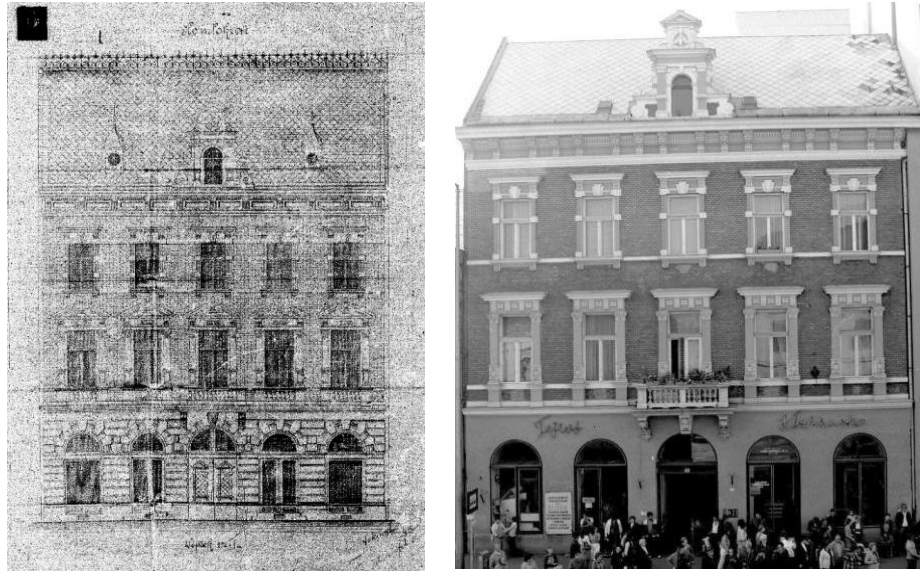

Az evangélikus templom (Debreceni Evangélikus Egyházközség)

A debreceni I. Takarékpénztár első székháza – Kossuth utca 3.

A jelenlegi ingatlanon álló ősi házat 1868-ban vásárolta meg a Debreceni Első Takarékpénztár, amely 1889-ben határozta el, hogy lebontják és itt építik fel a ma is álló első székházukat. „*A szomszédos Táncos-Kovács-féle sarokházhoz nyugati záró fal nélkül csatlakozó kétemeletes épület* »Szikszay építész« [Szikszay Lajos–Ny.I.] tervei alapján 1891-ben épült fel. *A két ház bérlakásainak függőfolyosóját a második emeleten kapcsolták össze. [...] Az első emeletre került az igazgatói iroda, a »vasszoba« (trezor), a banküzleti helyiségek. A második emeletet bérlakások foglalták el. [...] A takarékpénztár 1891 augusztusában költözött át saját székházába.*” (Papp, 2018)

Az épület csúcspdíszén egy méhkaptár látható, amely a takarékpénztár szimbóluma volt. A „cégért”, valamint az épület díszait Tóth András szobrászművészek tulajdonítják. A fellelhető adatok szerint a ház még 1940-ben is a takarékpénztár tulajdona volt. Az ingatlan és a bank államosítása után az épületben újabb lakásokat alakítottak ki, de a földszinti részt továbbra is kereskedelmi célokra használták, és használják ma is. Az épület helyi védelem alatt áll. (ÖKR, 137.)

Kossuth u. 3. (DMJV PH Mikrofilmtár)

Királyi ügyészség – Simonffy utca 10.

Az állami ügyészség első debreceni székháza Wagner Gyula fővárosi műépítész tervei szerint készült.¹⁴ Az építési munkákat Szikszay Lajos, Tóth István és Varga Ferenc végezte. Átadására 1891-ben került sor, az építkezés költsége 66.212 forint volt. Az „egyemeletes Simonffy utcai épülethomlokzat [...] főhangsúlyát a kváderezett¹⁵ földszint felett a középrizalit¹⁶ hét ablaktengelyes, dór oszlopokkal tagolt és gazdag növényi ornamentikával díszített homlokzatsávja adja” (Gellér, 1984)

Ma a Debreceni Törvényszék és a Hajdú-Bihar Vármegyei Főügyészség működik az épületben.

¹⁴ Az épület a Széchenyi utcai királyi Táblaház épülethez kapcsolódik, amelyet szintén Wagner Gyula tervezett.

¹⁵ A homlokzaton díszítő csíkozás jelenik meg, amely csíkok nem festettek, hanem három dimenzióban, mélyedésszerűen vannak kialakítva.

¹⁶ Rizalit: az épület homlokzatsíkjából (az építési síkból) előugró rész.

Simonffy u. 10.

Közkórház – Bem tér (lebontva)

A Gerster Kálmán által tervezett, pavilon rendszerű városi közkórház meghirdetett árlejtésének¹⁷ eredményeként a kőműves- és földmunkákat Varga Ferenc, Szikszay Lajos és Tóth István nyerte el.¹⁸ A kivitelezőket maga Gerster választotta ki. A kórház 1893-ra készült el. (HBVL9) 1930-ban a város és a kormányzat megállapodást kötött, melynek értelmében állami tulajdonba került a közkórház, amely időközben a Horthy Miklós Közkórház nevet vette fel. Az intézmény 1932-ben a Tisza István Tudományegyetemhez került, 1944 után többször átszervezték a működését. Épületei a Bem tér 9. szám alatt 2006-ig álltak, amikor a megyei könyvtár átköltözésének előkészületeként elbontották.

¹⁷ árajánlat versenytárgyaláshoz, adott munka elvégzésére

¹⁸ A főépület a volt gazdasági tanintézet épületének átalakításával jött létre.

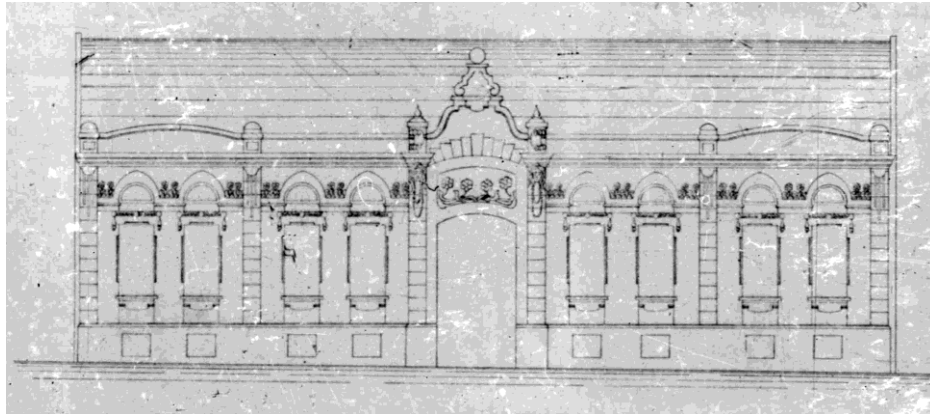

*A magyar királyi állami Horthy Miklós Közkórház főépülete, 1930.
(Egyetemtörténeti fotóalbum 5-029)*

Burgundia utca 3. – lakóház

A Burgundia utcáról L alakban a Csapó utcára nyúló Barcsay-teleknek az előbbi utca felőli részére építette fel a ma is álló utcafronti házat Szikszay Lajos 1909-ben. (1895-ben a megosztott telek Csapó utcai részét eladták a városnak, az azon található régi házat 1925-ben bontották le.) (Papp, 1997) 1934-ben már Mihalik Ferenc, a Berettyó Vízszabályozó és Ármentesítő Társulat igazgató-főmérnöke tulajdonában volt az épület. A ház 1944-ben megsérült, ekkor, illetve helyreállításakor több díszítőelemét elvesztette. Az államosítás után több lakásra osztották fel. A mérnök maradhatott a ház egyik részében; halálakor, 1958-ban ez a lakcím volt megadva a gyászjelentésében. Később a lakók többször változtak, többek között itt lakott Rábold Gábor is, a Református Kollégium Gimnáziumának elismert tanára¹⁹ az 1950-es, 1960-as években. Az északi szárny több alkalommal más-más funkciókat kapott. Az utcafronti képet elrontotta, hogy üzlethelyiségek kialakítását engedélyezték, ehhez a falat áttörve az egyik ablak helyén, illetve a mellette lévő ablak alatt ajtókat nyitottak. Az épület helyi védelem alatt áll. (ÖKR, 58.)

¹⁹ Szabó Magda írónőt is tanította.

Az épület eredeti tervrajza (DMJV PH Mikrofilmtár)

Burgundia utca 3.

Kisebb munkái

Szikszy Lajos építette a Széchenyi utca 1806. (később 32.) számú földszintes ház toldaléképületét Hoffmann József földbirtokos részére 1869-ben. Itt az alapincézett házrészben két szobát, konyhát és kocsiszínt alakított ki. (HBVL10) A 2000-es évek elején lebontották a házat.

Eredeti címe szerint a Nagy Csapó utca 329. (később Csapó utca 16.) szám alatt 1869-ben Szikszy Lajos Barcsay Miklóssal közösen épített asztalosműhelyt

Kardos István asztalosmester részére. A műhelyt és a lakóépületet az 1960-as években lebontották. Az ingatlan érdekessége, hogy 1849-ben az utcafronti lakóházban bérelt lakást Vörösmarty Mihály a családjának, januártól májusig laktak itt. 1849. január 18-tól Petőfi Sándor felesége, Szendrey Júlia és a csecsemő Zoltán is itt élt „2 vagy 3 hétig”. (*Pesti Hírlap*, 1900)

Szikszay építette 1871-ben Jóna Dániel Nagy Új utca 1704. (később József királyi herceg utca 16., majd Bajcsy-Zsilinszky utca 16.) számú telek udvari részén a szárnyépületet, amiben műhelyt alakítottak ki. Az épületet az utcafronti lakóházzal együtt 2023-ban lebontották.

A Kis Várad utca 2118. (később Hunyadi u. 8.) szám alatt László Alajos részére földszintes lakóházat épített Szikszay Lajos 1881-ben. (*Műszaki Hetilap*, 1881) Dokumentációt nem találtam róla. Az épület az 1944. évi bombázások áldozata lett.

A Debreceni Református Kollégiumban 1883 októberében helyezték el a budapesti Petőfi-szobor közel 4 méteres gipszmintáját. Az ehhez szükséges építési munkát Szikszay Lajos vezette, a vörösmárvány talapzatot is ő készítette el. (*Nyolcvan éves... 1963 és Az első debreceni... 1973*)

Az István gőzmalomban 1894-ben tűz ütött ki. A helyreállításkor Szikszay Lajossal jelentősen átépítették az igazgatói lakást.

Munkái Szatmárnémetiben

A szatmárnémeti régi városháza (volt Színház köz – lebontva)

Németiben (ma Szatmárnémeti) a városházát Szikszay Lajos építette. Ennek alapköveit 1889. április 25-én tették le, az elsőt a polgármester, a másodikat pedig Szikszay Lajos. Az épület szűk két évvel később, 1891. január 5-én nyitott meg. Fő része a Színház közre nézett, szép és díszes lépcsőházzal, nagy és kis tanácsteremmel. A négyszögletes alapú, belső udvarral rendelkező, két részből álló épületegyüttest 1970-ig használta a hivatal, majd állagromlás miatt 1974-ben lebontották. Ma park van a helyén.

A lebontott városháza (képeslap)

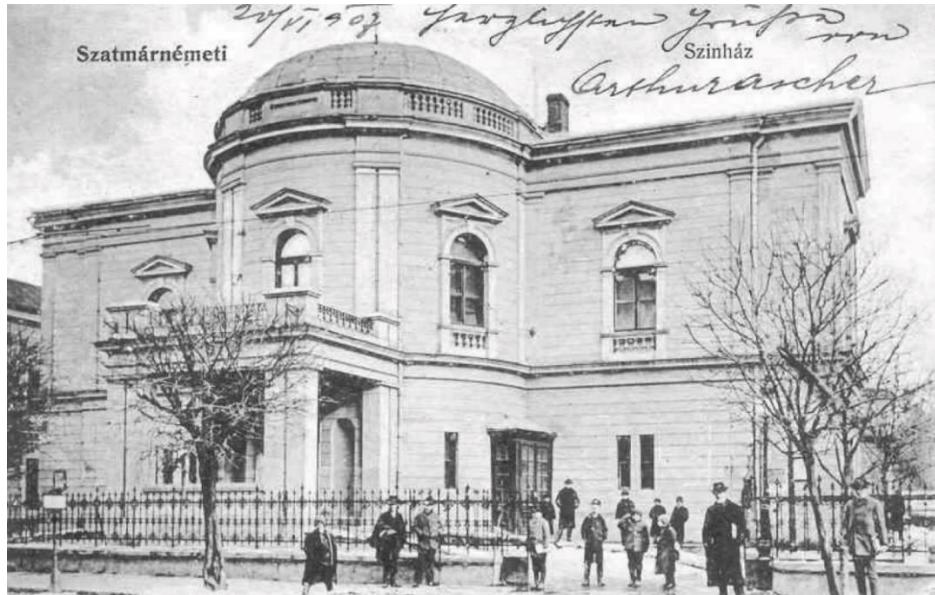
Szatmári Városi Színház (Horea utca 3–5. – korábban Színház köz)

A színház főépülete Szatmárnémeti második színházépülete. Alapkövetételére 1889. május 18-án került sor, majd 1892. január 14-én adták át ünnepélyes megnyitó keretében. Tervezője Voyta Adolf pápai műépítész volt, az építést Szikszay Lajos vezette.

A szatmári színház épülete egyemeletes, eredeti állapotához képest 4 földszintes oldalzsebet ragasztottak hozzá. Színpada 11 méter széles. Nézőterén 800 néző fért el, ma 397 férőhelyes a kakasülővel együtt.

Ma is ez ad otthont az Északi Színház intézményének. Felavatása idején a legkorszerűbb színházépületek közé tartozott (forgószínpaddal, villanyvilágítással is rendelkezett). Többek között olyan művészek fordultak meg színpadán, mint Beregi Oszkár, Jászai Mari, Neményi Lili.

A második világháborúban bombatalálat érte a színházépületet is, melynek következtében hosszú időre használhatatlanná vált. Ezzel több mint tíz évre szakadt meg a hivatásos szatmári színjátszás története.

A színház épülete (képeslap)

Szatmárnémeti Református Gimnázium
(Kálvin János tér 2. – Piața Jean Calvin 2)

Szatmárnémetiben 1813 és 1822 között megépült az első kőépület (egyelőre egy emelettel), ez tekinthető a ma is álló épület elődjének. 1849 és 1859 között a megtorlás részeként csak algimnáziumként és magániskolaként működhetett. 1890-től főgimnázium lett az intézmény. 1892-ben megépült a második emelet is a tanács-teremmel (ma tanári szoba) Szikszay Lajos tervei nyomán, ezzel az épület elnyerte mai formáját. A későbbiekben különböző iskolatípusok működtek benne. Az intézmény ma Kölcsey Ferenc Főgimnázium néven működik.

A református főgimnázium (képeslap)

Egyéb tevékenységei

Szikszy téglagyár

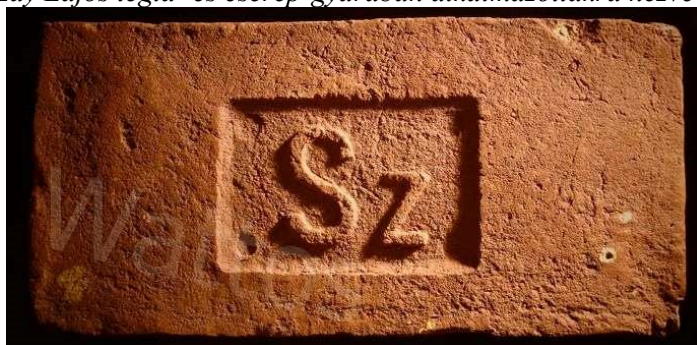
Ahogy korábban már említettük, Szikszy Lajos téglagyárat is létrehozott és működtetett Debrecenben. Szűcs Ernő sejtése igazolódott: „Az valószínűleg a múlt század 80-as éveinek második felében alapíthatta.” (Szűcs, 1979) Az 1912-ben kiadott statisztikai évkönyvből kiderült, hogy a téglagyár „keletkezésének éve” 1886. (*A magyar városok... 1912*) A gyár a Belső legelő 459., 460., 461. számú telkeken, a mai Kishegyesi és Határ út nyugati sarkánál működött. Utóbbiról tanúskodik egy 1910-ben készült térkép. (HBVL11)

Szikszy téglagyára 1890-ben 23 férfi-, 15 női- és 6 gyermekmunkással évente 1.650.000 darab téglát és 50.000 darab cserepet állított elő 24.000 forint értékben, (DKI, 1891 és Szűcs, 1979) 1896-ban 1.600.000 darab falitéglát termelt. (Edvi, 1896) Az 1902-es Debreceni Képes Kalendárium már Szikszy gőztéglagyaraként említi, (DKK, 1902 és 1903) a technikai átállás időpontjáról nem sikerült fellelni adatokat.

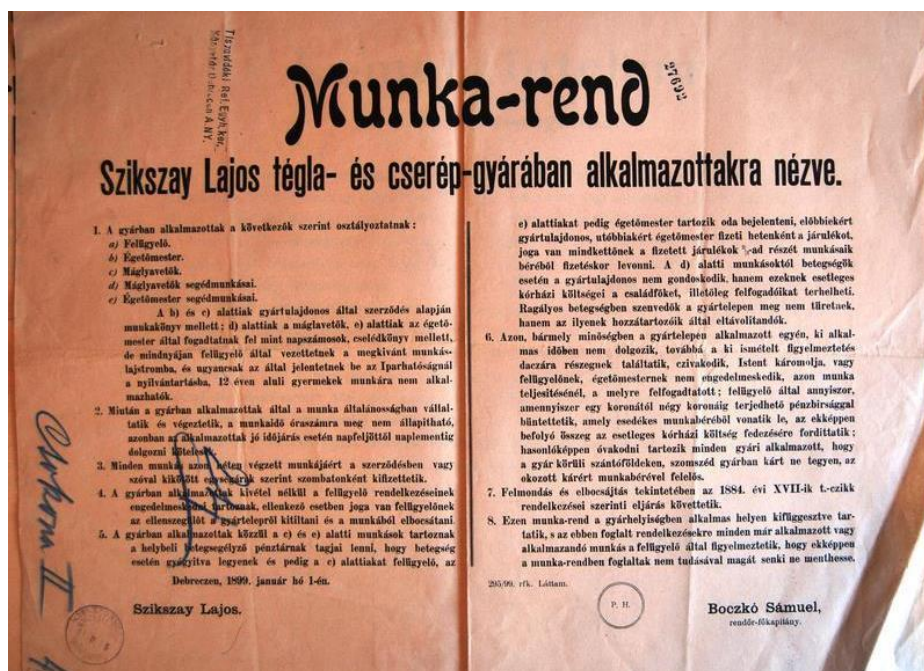
1907-ben több más debreceni téglagyárhoz hasonlóan ez az üzem is csökkentette a termelést. Ebben az évben 35 munkással csak 42.000 korona értéket állított elő. (Polgármesteri... 1908) „Az egyes időszakokról fennmaradt ipartársulati nyilvántartások 1917-tel bezárólag tesznek említést az üzem léteéről.”

(Szűcs, 1979) Szikszay halála után fia, Géza üzemeltette a céget, de 1922-ben ki-
 árusították a megmaradt téglákat, bezárták a gyárat. A gyár további sorsa nem
 ismert.

Két érdekes fotót találtam a fenti tevékenységgel kapcsolatban: az egyiken
 Szikszay gyárának egy téglája, a másikon pedig az 1899-ből fennmaradt „Munka-
 rend Szikszay Lajos tégl- és cserép-gyárában alkalmazottakra nézve” látható.

Nagyméretű falazó téglá Szikszay Lajos téglajelével²⁰

Munkarend (Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára)

²⁰ pecsetestegla.hu (2025.09.29.)

Szikszy malom

Zelizy Dánielnél jelenik meg először Szikszy Lajos malma, amiben egy 12 lóerős gőzgép egy kazánal, 2 pár őrlőkővel működött, és 3–4000 métermázsa²¹ lisztet termelt. (*Zelizy, 1882*) Később Mózes Mihály is ír a malomról: Debrecenben 1880-ban hat vámmalom²² működött, köztük Szikszy Lajosé is. „A Szikszy Lajos féle malom 1 gőzgépe 12 LE-teljesítményű volt – őrlési kapacitása napi 9 métermázsa volt.” (*Mózes, 1976*) (További adatokat nem sikerült fellelni, így ez a jövő kutatóira vár.)

Gyermekei

Szikszy Géza 1869. április 4-én, Debrecenben született. 1887-ben a Református Főgimnáziumban érettségizett. Folytatta apja mesterségét, kitanulta a kőművesszakmát, majd 1898. június 21-én építőmesteri vizsgát tett. (*Építő Ipar, 1898 és DNÉ, 1898*) A Jelzálog- és Hitelbanknál igazgatósági tag volt.

1894-ben feleségül vette Király Sámuel nemesdömölki (ma Celldömölk) vendéglős lányát, Király Emmát (1871–1915). Felesége korai halála után alig egy évvel fia, Szikszy Lajos Jenő (1896–1916) a „református főgimnázium 8-ik osztályának tanulója, a cs. és kir. 39-ik gyalogezred egyéves önkéntes káplárja” Olaszországban hősi halált halt.

A fellelhető adatok szerint 1910-ben az Andrássy út 2. (azonos Nádor utca 20.) szám²³ alatt éltek, 1913-ban a Burgundia utca 3., 1924-ben a család tulajdonában lévő Deák Ferenc utca 9. szám²⁴ (*Vadászat... 1904*), majd 1931-ben a szülői ház, a Péterfia utca 43. szám volt a lakcímük. A megtalált adatok szerint a vállalkozása 1901 és 1912 között a Deák Ferenc utca 9. szám alá volt bejegyezve. Az utóbbi épület az 1944. évi bombázások áldozatává vált.

A Kishegyesi úti szegényház bővítésének összes munkáira 1904-ben kiírt pályázatot, (*Építő Ipar, 1904*) valamint a debreceni Református Főgimnázium föld- és kőművesmunkáit Szikszy Géza nyerte el 1913-ban. (*A Debreceni Református... 1913–1914*)

²¹ 100 kilogramm

²² A malomba hozott búzát megőrli, az őrlési munka fejében a hozott búza bizonyos hányadát (rendszerint tizedét) visszatartja.

²³ Kb. a mai Nádor utca – Thomas Mann utca délkeleti részén. Halála után megosztották a telket, Gyula és Kálmán tulajdona lett.

²⁴ Itt baromfitenyéztéssel is foglalkozott.

A református főgimnázium (képeslap)

Hosszú, súlyos szenvedés után 1939. február 15-én Debrecenben hunyt el, a Nádor utca 20. szám alatti házában. Sírja a Köztemető IV. parcella B oldal külső sorának 17–18. sírhelyén található.

Szikszay Vilma (1876. október 13. Debrecen – ?) 1896-ban férjhez ment Legányi Jenő Viktor (1866–?) bútorgyárhoz, akitől 17 év után elvált. 1916-ban újrászodott, második férje hodászi Jalicz Géza József (1871–?) államvasúti ellenőr volt.

Szikszay Irén (1878. október 17. Debrecen – 1956. július 1. Budapest) 1901-ben házasságot kötött Pusch Albert Lajos Konrád (1872–1934) gépészmérnökkel, aki 1911-ben a Magyar Élelmiszer Árukereskedelmi Rt. főmérnöke, majd 1920-ban műszaki igazgatója volt, és a hűtőházak szakértőjének tartották. Gyermekükéről ellentmondó információk vannak, egy fennmaradt fénykép alapján egy lányuk és egy fiuk született.²⁵

Szikszay Gyula (1881. január 27. Debrecen – 1963. június 3. Budapest) 1901 és 1907 között a Magyar Királyi József Műegyetem gépészmérnök-hallgatója volt. Házasságkötésekor magánhivatalnokként, halálakor főrevizorként van bejegyezve az anyakönyvekbe. 1914-ben házasságot kötött Hauser Jolán Arankával (1885–1968), egy gyermekük ismert. 1940-ben a már korábban említett Andrássy út 2. szám alatti ingatlan az ő nevében volt.

²⁵ gyujtemenyek.mnm.hu/record/-/record/MNMMUSEUM690669 (2025.08.16.)

Szikszay Béla (1885. április 3. Debrecen – 1937. november 5. Debrecen) a debreceni Kegyes tanítórendi Szent József katolikus gimnáziumban érettségizett 1904-ben. Kolozsváron a Ferenc József Tudományegyetemen szerzett „gyógyszer-mesteri” oklevelet 1911-ben, ekkor Püspökladányban a Megváltó gyógyszer-tár (DKK, 1913.), majd 1913 és 1919 között a solymári Szent Margit gyógyszer-tár tulajdonosa lett. (*A Gyógyszerész, 1913 és Gyógyszerészi Hetilap, 1920*) Halála-kor mint debreceni egyetemi gyógyszerésről írnak. 1911-ben feleségül vette Szatmári Sámuel budapesti gyógyszerész lányát, Szatmári Izabellát (1891–1951). Debrecenben a Rákóczi utca 64. szám alatti házban éltek. Házasságukból hét, felnőttekora megért gyermek született. Endre fiuk (1922–1961) jól ismert könyv- és papírkereskedést működtetett a Hatvan utcai „püspöki palota” épületében 1945 és 1961 között. Szikszay Béla unokája, Szikszay Mária volt az a családból, aki kutatásaim során a segítségemre tudott lenni.

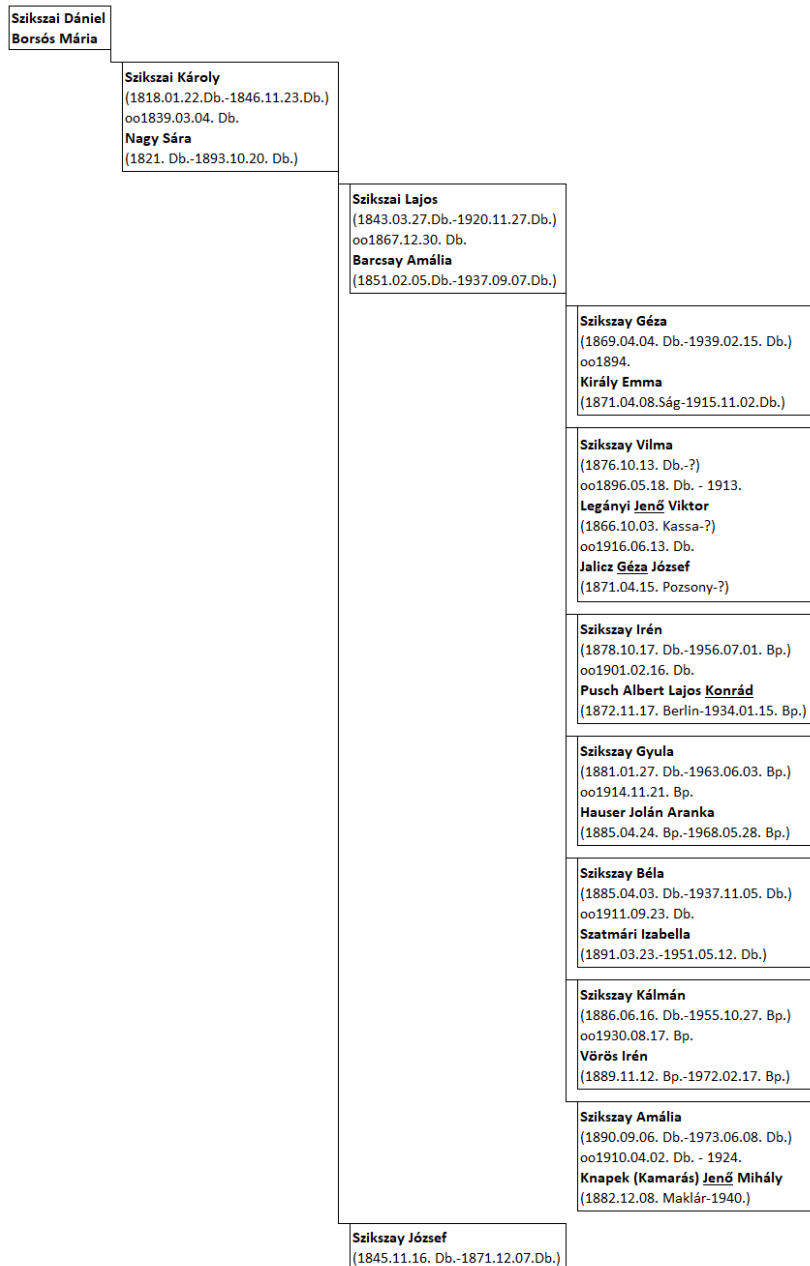
Szikszay Kálmán (1886. június 16. Debrecen – 1955. október 27. Budapest) halálakor éjjeliőrként van bejegyezve a halotti anyakönyvbe. A debreceni Kegyes tanítórendi Szent József katolikus gimnáziumban érettségizett 1904-ben. Vörös Irénnel (1889–1972) 1930-ban kötött házasságot. 1940-ben a Nádor utcai ingatlan az ő nevében volt. Egy lányukról tudunk a feleség gyászjelentéséből.

Szikszay Amália (1890. szeptember 6. Debrecen – 1973. június 8. Debrecen) a debreceni Nőegylet Által Létesített Nőipariskola ruhavarró osztályában végzett 1907-ben. 1910-ben házasságot kötött Knapék (Kamarás) Jenő Mihály (1882–1940) püspökladányi gyógyszerésszel. 1924-ben elváltak.

*

Több, Szikszay Lajos által tervezett vagy épített ház a város díszé volt, azonban ma már csak kevés őrzi eredeti formáját, illetve több épületét lebontották. Amint korábbi írásaimban is jeleztem, sok debreceni kiváló építész, építőmester emlékét semmi nem őrzi, pedig legalább egy-egy emléktáblát megérdemelnének.

Szikszay Lajos családfája²⁶

²⁶ Rövidítések a családfán: Db.= Debrecen, Bp.= Budapest

Forrásjegyzék

- A Debreceni Református Főgimnázium értesítője az 1913–14. iskolai évről 15. és 52.
 A Debreceni Zenede története 1962–1912. (Szerk.: Drumár János) Debrecen, 1913.
 A Gyógyszerész, 1913. augusztus 1. 93.
 A Hon, 1874. április 21. 1.
 A magyar városok statisztikai évkönyve. Budapest, 1912. 306.
 Anyakönyvek – www.familysearch.org
 Az első debreceni Petőfi-szobor. In: Hajdú-Bihari Napló, 1973. január 14. 11.
 BKH = Budapesti Közlöny Hivatalos Értesítője, 1873. szeptember, 3768.
 DbMű = Debrecen Műemlékjegyzése
 DbMű1: 2013. M 1814 és M 1794 – 50041/1958.
 DbMű2: 2013. M 1775 – 10567/1958.
 Debrecen címtára, 1931. (Szerk. dr. Diczig Alajos) Debrecen, 1931.
 Debreceni Evangélikus Egyházközség
 Debrecen, 1949. április 1. 3.
 DKI = A Debreczeni Kereskedelmi és Iparkamara jelentése az 1890-as évről. Debrecen, 1891. 96–97.
 DKK = Debreczeni Képes Kalendárium 1902. 138. p., és 1913. 189.
 DNÉ = Debreczen-Nagyvárad Értesítő, 1892. október 23. 2. és 1898. június 26. 2.
 DVT-827 (térkép)
 Edvi Illés Sándor: A magyar királyi államvasutak és az üzemükben levő helyi érdekű vasutak áru-forgalmi viszonyai 2. Budapest, 1896.
 Egyetértés 1921. március 30. 6.
 Építő Ipar 1898. június 29. 172. és 1904. június 12. 182.
 Geller Ferenc: A megyei bíróság. In: Hajdú-Bihari Napló 1984. október 2. 5.
 Gyógyszerész Hetilap, 1920. március 21. 83.
 Gyászjelentések:
 dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/663648 és
 [library.hungaricana.hu/hu/collection/debreceni_refkoll_nagykonyvtara_gyaszje-](https://library.hungaricana.hu/hu/collection/debreceni_refkoll_nagykonyvtara_gyaszjelentések/)
 [lentesek/](https://library.hungaricana.hu/hu/collection/debreceni_refkoll_nagykonyvtara_gyaszjelentések/)
 Harangi A.-Vigh L.-Löki V.-Szabó A. V.-Erdei N.-Seprényi K.-Udvardy A.: Debreceni
 cívisházak és lakóik nyomában II. Debrecen, 2025.
 HBVL = Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltárának iratai
 HBVL1: IX. 701.e. 96.
 HBVL2: IV. 1109/I 200. d. 6241/1868.
 HBVL3: IV. 1109/I. 190. d. 5301/1869.
 HBVL4: IV. 1109/I 204. d. 1458/1871.
 HBVL5: IV.1405. 1 No 2832/1872.
 HBVL6: IV. 1109/I 210. d. 6728/1871.
 HBVL7: IV. 14056/b 6369/1872.
 HBVL8: IX. 701/b 56. d. 1884/3148
 HBVL9: IV. 1405/b. 67. 1723/1893.
 HBVL10: IV. 1109/I. 190. d. 5442/1869.
 HBVL11: VI. 181/t 10. k.

- KÉ = Központi Értesítő 1876. július 12. és 1930. május 8. 337. és 1937. december 23. 1025.
- MF = Debrecen Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala, Mikrofilmtár dokumentumai
- MK = Magyar Közlöny, 1949. április 8. 2.
- MMÉ = A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet közlönye. Budapest, 1878. Éves jelentés, Melléklet 29.
- Mózes Mihály: Debrecen ipara a dualizmus korában. In. Debrecen iparának története a kapitalizmus kialakulásától napjainkig (Szerk.: Ránki György) Debrecen, 1976. 115.
- Műszaki Hetilap, 1881. április 28. 55.
- Nemes családok Debreczenben. (Összeállította: dr. Herpay Gábor) Debrecen, 1925. 72.
- Nyolcvan éves az első debreceni Petőfi-szobor. In. Hajdú-Bihari Napló, 1963. október 31. 5.
- ÖKR = DMJV Önkormányzata közgyűlésének 22/2024. (VIII. 29.) önkormányzati rendelete 1. sz. melléklet
- Papp József: Debrecen építészete a századforduló évtizedeiben. In. Debreceni Szemle 2018/1 52.
- Papp József: Debrecen legrégebbi temploma, a református kistemplom. Debreceni Városközpont Magazin 2013. szeptember, 36–37.
- Papp József: Debrecen város birtokkatasztere. Debrecen, 1997. 74.
- Pesti Hírlap 1900. november 27. 17.
- Polgármesteri jelentés az 1907. évről In. A Város. 1908. november 14. 1.
- Sírhely adatok – temeto.envimap.hu
- Szűcs, 1979: Szűcs Ernő: Téglagyártás Debreczenben a kapitalizmus korában. In. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1978. Debrecen, 1979. 225–226.
- Térkép DVT-827
- Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára
- Vadászat és Állatvilág 1904. január 15. 25.
- Zelizy Dániel: Debrecen szabad királyi város egyetemes leírása. Debrecen, 1882. 738.